# Nr 45

## Konstitutionsutskottets betänkande i anledning av motioner angående valkretsindelningen till riksdagen.

### Motionerna

I detta betänkande behandlas motionerna 1972:69 av herr Fiskesjö m. fl. (c) och 1972:786 av fröken Bergström m. fl. (fp).

*Hemställan* avser

i motionen 1972:69: "att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om att länsberedningen får i uppdrag att utreda frågan om valkretsindelningen för val till riksdagen" och

i motionen 1972:786: "att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag om ändrad valkretsindelning för Malmöhus län i så god tid att den nya indelningen kan tillämpas vid 1976 års val".

I motionen 1972:69 hävdas, att 1969 års författningsreform, som bl. a. innebär att valkretsindelningen inte längre har någon betydelse för mandatfördelningen mellan partierna i riket som helhet, dock inte innebär att valkretsindelningen blivit betydelselös. Särskilt pekas på, att kandidatnomineringen sker valkretsvis och att partierna således måste ha en regional organisation som följer valkretsindelningen. Motionärerna framhåller att till följd av den ändrade befolkningstätheten antalet mandat numera varierar mycket starkt mellan de olika valkretsarna – från 2 – 36 mandat. Främst med hänsyn härtill och till att en del valkretsar – det gäller särskilt de båda valkretsarna i Malmöhus län – har en geografisk avgränsning som helt allmänt är mycket egendomlig och starkt försvårar partiernas arbete, anser motionärerna det angeläget med en översyn av valkretsindelningen. Med hänvisning till att ingen utredning f. n. är sysselsatt med valkretsfrågan och att den år 1970 tillsatta länsberedningen sysslar med frågor som har visst samband med valkretsindelningen, föreslås i motionen att länsberedningen får i uppgift att företaga den föreslagna översynen. Beredningens arbete bör, anför motionärerna avslutningsvis, utföras så skyndsamt, att en reviderad valkretsindelning kan läggas till grund för partiernas nominering inför valet 1976.

I motionen 1972:786 pekas på de särskilda förhållanden som råder i fråga om valkretsindelningen i Malmöhus län genom att länet är indelat i två valkretsar – fyrstadskretsen och Malmöhus läns valkrets – vilka inte följer den allmänna principen att en valkrets skall bestå av ett sammanhängande geografiskt område. På grund av de fördelar som är förknippade med att en valkrets är geografiskt sammanhängande, framhålls det i motionen som mycket angeläget att en förändring av

valkretsindelningen i Malmöhus län snarast kommer till stånd. En sådan ändring anser motionärerna böra komma till stånd i god tid före valet 1976.

**Propositionen 1972: 105 med förslag till vallag, m. m.**

Till 2 kap. 1 § i det förslag till gemensam vallag för riksdagsval och kommunala val som f. n. är under riksdagens behandling har frånsett en ändring av formell natur överförts bestämmelserna i 30 § lagen om val till riksdagen.

Bestämmelserna har i vallagsförslaget följande lydelse:

För val till riksdagen är riket indelat i 28 valkretsar. Dessa är
Stockholms kommun,
Stockholms län med undantag av Stockholms kommun (Stockholms läns valkrets),
Göteborgs kommun,
Göteborgs och Bohus län med undantag av Göteborgs kommun (Bohus-läns valkrets),
Malmö, Helsingborgs, Landskrona och Lunds kommuner (fystadskretsen),
Malmöhus län med undantag av fyrstadskretsen (Malmöhus läns valkrets),
Alingsås, Bengtsfors, Bjärke, Brålanda, Dals-Eds, Frändefors, Färgelanda, Gäsene, Hemsjö, Herrljunga, Högsäters, Lerums, Lilla Edets, Melleruds, Nödinge, Skepplanda, Starrkärrs, Trollhättans, Vårgårda, Vänersborgs, Västra Tunhems och Åmåls kommuner (Älvsborgs läns norra valkrets),
Bollebygds, Borås, Dalsjöfors, Dalstorps, Fristads, Hökerums, Marks, Redvägs, Sandhults, Svenljunga, Tranemo, Viskafors, Ulricehamns och Åsundens kommuner (Älvsborgs läns södra valkrets),
vart och ett av övriga län.

Valkretsindelningen för val till riksdagen kommenteras -- frånsett förutnämnda formella ändring – inte närmare i propositionen 1972:105 (jfr s. 119 f.).

I sitt samtidigt härmed avgivna betänkande (KU 1972: 49) med anledning av vallagspropositionen jämte motioner har utskottet utan särskilt uttalande i frågan tillstyrkt propositionens förslag i nyss berörd del.

**Frågans tidigare behandling.**

I anledning av motioner till 1971 års riksdag angående ändrad valkretsindelning i Malmöhus län uttalade konstitutionsutskottet (KU 1971:57):

Frågan om valkretsindelning sammanhänger nära med frågor om förstärkning av personmomentet i valen. Grundlagberedningen har ännu inte avslutat sina överväganden angående personvalsinslaget. Utskottet finner att grundlagberedningens slutliga ställningstagande i denna del bör avvaktas, innan en ändrad valkretsindelning aktualiseras. Om en översyn av valkretsindelningen därefter framstår som påkallad, bör den enligt utskottets mening omfatta samtliga valkretsar och ej endast Malmöhus län.

Fem ledamöter (3 c och 2 m) reserverade sig mot betänkandet och förklarade sig finna det uppenbart att valkretsindelningen i Malmöhus län borde bli föremål för en översyn och att en sådan översyn skulle komma till stånd snarast.

Särskilt yttrande avgavs av två ledamöter (fp).

## Grundlagberedningen

I sitt betänkande med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning (SOU 1972:15 s. 88) har grundlagberedningen angående valkretsindelningen uttalat följande:

Frågan om rikets indelning i valkretsar framstod ännu när grundlagberedningen tillsattes år 1966 som en av de mera betydelsefulla. Vid mandatfördelning enbart i valkretsar kan gränsdragningen få betydelse för valutslaget. Det valsätt som beslöts i samband med enkammarreformen reducerar emellertid denna betydelse högst väsentligt. Valsättet syftar till att alla partier med minst fyra procent av rösterna i hela landet skall bli representerade i riksdagen i proportion till sina röstetal. En viss betydelse kan valkretsindelningen få till följd av regeln att ett parti med mindre än fyra procent av rösterna i hela landet skall delta i mandatfördelningen i valkrets där det har fått minst tolv procent av rösterna. Enligt grundlagberedningens mening är detta inte tillräcklig anledning att göra en allmän översyn av valkretsarna. Av andra skäl, t. ex. de ändringar av valkretsindelningen som har inträffat som en följd av kommunindelningsreformen, kan dock en översyn av valkretsindelningen i särskilda fall vara motiverad. Grundlagberedningen har inte närmare övervägt dessa frågor.

## Utskottet

I motionerna föreslås utredning i syfte att se över den gällande valkretsindelningen vid val till riksdagen. Motionen 1972:69 avser valkretsindelningen i hela riket, medan motionen 1972:786 behandlar endast Malmöhus län. Båda motionerna förutsätter att de ändringar i valkretsindelningen som kan komma att bli följden av utredningsarbetet skall genomföras före 1976 års val.

Som utskottet anförde i sitt av riksdagen godkända betänkande till 1971 års riksdag med anledning av en motion om valkretsindelningen i Malmöhus län, hänger frågan om valkretsindelningen nära samman med frågan om förstärkning av personmomentet i valet. Båda dessa frågor har varit föremål för överväganden inom grundlagberedningen, som redovisar sina slutsatser i sitt innevarande år framlagda betänkande med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning. Beredningens förslag har remissbehandlats och är för närvarande under behandling i justitiedepartementet. Proposition med anledning av förslagen kan väntas föreläggas riksdagen våren 1973. Det kan således antas att riksdagen inom en nära framtid kommer att i ett större sammanhang få ta ställning till frågor som sammanhänger med valkretsindelningen. Enligt utskottets mening bör riksdagen i detta läge inte nu ta något initiativ härvidlag.

Utskottet hemställer

att motionerna 1972:69 och 1972:786 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 14 november 1972

På konstitutionsutskottets vägnar
HILDING JOHANSSON

*Närvarande:* herrar Johansson i Trollhättan (s), Hernelius (m), Boo (c), Ahlmark (fp), Mossberg (s), Pettersson i Örebro (c), Andersson, Sten, i Stockholm* (s), Werner i Malmö (m), Svensson i Eskilstuna (s), Bergqvist (s), Fiskesjö (c), Karlsson i Malung (s), Gustavsson i Ängelholm (s), Molin (fp) och Olsson i Edane (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

**Reservation**

av herrar Hernelius (m), Boo (c), Ahlmark (fp), Pettersson i Örebro (c), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c) och Molin (fp), vilka anfört:

Den nu gällande valkretsindelningen för val till riksdagen tillkom 1921 och har sedan dess inte varit föremål för någon allmän översyn. 1969 års författningsreform berörde inte valkretsindelningen, närmast av det skälet att den blev av underordnad betydelse för mandatfördelningen mellan partierna genom det nya mandatfördelningssystem som infördes.

Valkretsindelningen har dock fortfarande stor betydelse för de politiska partiernas verksamhet. Samtliga mandat besätts med namn från de valsedlar partierna gått fram med i de olika valkretsarna. Därav följer att kandidatnomineringen inom partierna måste ske valkretsvis och att partierna således måste ha en regional organisation som följer valkretsindelningen. Men även i övrigt är det naturligt att partiarbetet på det regionala planet är anpassat efter de geografiska gränser som valkretsindelningen drar upp. För de politiska partierna och för den allmänhet dessa partier skall betjäna är det således av stor vikt att valkretsindelningen är så utformad att den inte försvårar partiernas arbete.

Trots att valkretsindelningen formellt hållits oförändrad sedan 1921 har betydande faktiska förändringar inträffat. Den förändrade befolkningsstrukturen har medfört, att antalet mandat numera varierar mycket kraftigt – från 2 till 36 – mellan de olika valkretsarna. Kommunindelningsreformerna har lett till faktiska men oplanerade förändringar av valkretsindelningen. En del valkretsar har – delvis som en följd av kommunindelningsreformerna – fått en geografisk avgränsning som helt allmänt är egendomlig och som starkt försvårar partiernas arbete. Detta gäller särskilt de båda valkretsarna i Malmöhus län.

Av anförda skäl anser vi det angeläget att valkretsindelningen för val till riksdagen ses över. Härvid bör särskilt eftersträvas, att varje valkrets kommer att omfatta ett geografiskt sammanhängande område, att kommuner som ur kommunikations- och allmänt geografiska synpunkter hör nära samman förs till samma valkrets och att frågan om ett lämpligt medeltal mandat per valkrets blir föremål för övervägande.

Den år 1970 tillsatta länsberedningen skall bl. a. utreda frågan om "lämpliga geografiska arbetsområden för såväl den sekundärkommunala verksamheten som den decentraliserade statliga förvaltningen". Denna uppgift får anses ha så nära anknytning till frågan om valkretsindelningen att länsberedningen lämpligen kan få i uppgift att utreda även denna fråga. Det är inte nu möjligt att få till stånd en översyn före 1973 års val. Men beredningsarbetet bör i vart fall bedrivas så skyndsamt att en reviderad valkretsindelning kan ligga till grund för partiernas nominering inför valet 1976.

Vi anser därför att utskottet bort yrka

att riksdagen med bifall till motionen 1972:69 och i anledning av motionen 1972:786 hos Kungl. Maj:t hemställer att länsberedningen får i uppdrag att utreda frågan om valkretsindelning för val till riksdagen.